

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Moșincat
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de C.H.O.
Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

1848 - Crucea și credința Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT

*Bătrânii și tinerii de astăzi nu se încumetă a face
niște parastase ca să nu cadă în dizgrația amăgitorilor.
Prof. dolor!*

*La câtă micșorare am ajuns pe această cale!
Cu asemenea lânzezeală nu e de sperat
„vinetor de aur” ce „românimea are”
Axente Severu*

Studiul mitologic de amplă comparare a religiilor Antichității, *Cultul cabirilor în Dacia*, cea mai veche dintre exegezele lui Teohari Ionescu, prezentată în 1889, ca teză de licență, a pornit, după cum mărturisește el însuși, de la sugestiile și materialul pus parțial la dispoziție de Alexandru Odobescu - care, se pare, a supravegheat demersurile sale până la finalizarea lucrării.

Teohari Antonescu¹ își propunea să elucideze misterul unor tăblițe, 19 la număr (de bronz, plumb și piatră) despre care nu se știa de când datau și nici ce reprezentau de fapt, dar care, aparent, aveau multe note comune. Supunându-le unui atent examen, autorul descoperă că aproape toate imaginile săpate, sau imprimate pe ele aduc în prim plan figurile a doi călăreți înarmați, afrontați, călcând în picioare pe un al treilea, mai tânăr, și fiind despărțiți de un chip feminin drapat de lungi mantii și voaluri. Specific acelor tăblițe erau simbolurile comune reprezentate de: soare și lună, stele, luceferii, doi șerpi care înrămează acele imaginile, capul de leu, de berbec, de câine, hârca umană, tripodul de

Dac nemuritor de pe Arcul lui Constantin la Roma

¹ Teohari Antonescu întrevide în toate tăblițele ilustrarea mitului cabirilor, fiii „zei, lei, mume Cybela sau Rheao. De asemenea, el încearcă și identifice în monumentele antice urmele cultului *cabirilor*, consemnat de Clement din Alexandria, ca identificânduciderea fraternală.

sacrificiu, peștele sacrificat, stindardul dacic, chiparoși, caduceul, corbul, cocoșul etc.

Misterul originii acestei mitologii a fost dezlegat, odată cu identificarea răspândirii legendei macedoniene, în timpul Imperiului roman, presupunându-se că ar fi reprezentat divinități indo-europene, cu toate că erau lipsă din cărțile sfinte datorită asemănărilor mari a respectivelor religii, cu alternanța de anotimpuri, noapte/zi, viață/moarte.

În prefața lucrării A. D. Xenopol, deși recunoaște demonstrația făcută de Teohari Antonescu, el răstoarnă demonstrația prin susținerea că acele „*tăblițe puteau fi produse în atelierele din țară*”, și nu în Imperiul roman, deoarece în epoca romană nu erau prezente. În acest fel miturile *Miorița, Călușarii*, nu mai erau interpretate ca *jocuri caba(i)rice*, de **origine dacică**, cum susținea Th. D. Speranția (profesor la Oradea), în 1914.

Crucea și credința au fost însemnele conducătoare ale revoluției ardelenice de la 1848 care n-au putut fi arestate. Pe Dragoș, parlamentarul român, l-au spânzurat, pe Axente l-au închis la Sibiu, pe Avram Iancu l-au prigonit și hăituit, noroc că a fost salvat, ba de moșii săi, ba de ungueroaica din Abrud (că se pare „că-i fu plăcut”). Văile și munții deși vuiiau de suflul românului care tânjea: „*să trăiască libertatea și Înălțatul Împărat*”, i-au retezat ecoul astfel că n-a ținut entuziasmul moșilor nici cât primăvara, în care a pornit. Celor peste trei milioane de români, pentru a le reduce speranța de a „scăpa de împilare și traiul ca națiune liberă”, care-i lega, guvernării le-au tăiat conducătorii. Ceea ce se „buciuma” peste tot era doar o iluzie de „libertate, egalitate, fraternitate” iar purtătorii lor „spânzurați și împușcați”.

Redăm în acest context consemnarea făcută de Al. Ciurea în articolul *Amintire despre Iancu*, din *Transilvania* nr. 11-12/1922, cu privire la modul cum Avram Iancu fusese urmărit. „După adunarea de la Blaj, Avram Iancu a petrecut, un timp, retras la casa părintească din Vidra de Sus, fără să-și dea seama de primejdia ce-l urmărea, la tot pasul. În Abrud se formase garda ungurească, având zilnic deprinderi de arme. Sosește mai apoi și o companie de honvezi din Aiud. Un membru al gărzii împărătești i-a spus unui tânăr ce învața „glasurile la dascălul Hazu din Abrud” - tânărul de atunci era tatăl părintelui protopop Iosif Gomboș din Câmpeni - că „plutonul de honvezi a sosit cu menirea, ca încă în decursul nopții să pună mâna pe Iancu și să-l împuște. Tânărul a luat-o la drum, peste Sohodol, Vidra-Poeni și sosește la Vidra noaptea târziu, abia cu un ceas înaintea honvezilor, și trage de-a dreptul la soră-sa, măritată după preotul Ioan Iancu, fratele lui Avram. Iancu dormea în fânul proaspăt, sub cerul liber, în lunca din apropiere. S-a ridicat repede, aflând primejdia ce-l amenință, și a pornit la drum. S-a oprit pe la Gavril Bădău, unul dintre cei mai credincioși gardiști ai săi, și luându-l cu sine, trece dealul, care desparte Vidra de Sus de Valea-Crișului, și într-una din peșterile de la izvorul Crișului Alb, petrece aproape trei săptămâni până se retrag honvezii din Vidra. Honvezii sosiți la Vidra, cu întârziere de o oră, *au încunjurat*

casa părinților lui Iancu și toată vecinătatea. Apoi aflând că el doarme în lunca din vecini, s-au năpustit într-acolo. Aflându-i culcușul cald încă, și crezând că e ascuns sub vreo brazdă sau căpiță, **au străpuns cu baioneta toate grămezile de fân, ca să-l omoare în ascunziș** (subl. ns. – C.M.). *Timp de peste două săptămâni au făcut, în Vidra, cele mai minuțioase cercetări și urmăriri. Au pus premiu mare pe capul lui Iancu, au sechestrat vitele și banii lui Alexandru Iancu și a preotului Ioan, ducând cu sine și toată corespondența lui Avram Iancu (anexă)². În ascunzătoarea din Valea Crișului și azi se mai văd rămășițele patului - frunze de brad și ierburi - care l-au ocrotit pe Iancu, trei săptămâni”.*

La 1888, când casa lui Avram Iancu, din încredințarea Comitetului Central al «Asociațiunii Astra», a fost acoperită din nou, în podul casei s-a aflat stindardul albastru cu care mama lui Iancu a întâmpinat, la 1852, pe Frantz Iosif. Un tun de lemn a fost aflat sub stupina de lângă iaz. În podul casei, la o tindă a lui Iancu, s-a păstrat un stindard albastru-galbin-roșu, folosit în luptele de la Abrud. Ruda (lancea) steagului era luată de la armata lui Hatvani, purtând culorile ungurești. Faptul că Avram Iancu a luptat sub steagul în culori naționale, e fixat prin declarația tovarășului său de arme, caporalul Gavril Bădău, declarație făcută în fața primăriei

Steagul Asociației „Avram Iancu” oradea

² Al Ciurea, *Tribuna*, p. 728

comunale din Vidra. Toate aceste au fost trecute în proprietatea «Asociațiunii» după inaugurarea Muzeului «Avram Iancu».

După 1848 românii s-au convins că „nici la Viena nu mai avem ce căuta”!, după ce împăratul le-a nesocotit așteptările și cererile îndreptățite și s-a declarat rege al ungarilor. Apoi au urmat o seamă de acțiuni inclusiv unele de ordin administrativ în cadrul bisericii ortodoxe care erau în subordinea Mitropoliei lui Andrei Șaguna de la Sibiu, cu privire la „neamestecul regesc în chestiunile care privesc exclusiv biserica, pentru numirea episcopilor”, chestiune veche în biserica catolică, revendicată ca „regnum” de la Ștefan cel Sfânt, în care Papa confirma decizia regală (Chestiune răstălmăcită de Pászmany pe la 1630).

Adevărul despre acele evenimente a fost ascuns, ori mascat cu dibăcie de către diferite personalități aparținând Academiei Ungare, ori bisericii catolice, cum a fost cazul demascat de Karacsony Ianos, care după ce i-a sărit în cap toată „inteligența maghiară, a trebuit să revină asupra întregii chestiuni, publicând, în acest scop, în anul 1915, tot în revista „Századok” studiul său senzațional: „Vilagbolondito Tomko Ianos” adică: Ioan Tomko, cel care a prostit lumea. Concluziile studiului sunt extrem de concludente și actuale pentru metodele folosite cu teze și idei false: „dacă ne-a putut prosti atâta timp cu această bulă falsă a papei Silvestru II, nu e rușinea noastră, căci Bula a fost plăsmuită cu mare aparat istoric și cu adevărată artă... Ar fi însă rușinos pentru noi (ungurii – n.n.), dacă și de acum înainte, după ce cunoaștem nu numai falsificarea Bulei, persoana falsificatorului și motivele falsificării, am mai da vre-un crezământ minciunilor lui Tomko Ianos-Marnavic, cel care a prostit întreaga lume”.

Revenind la persoanele împilate, rămase mai puține, pe final, guvernării unguri din Transilvania s-au îndreptat spre episcopii români Șuluțiu Sterca și Andrei baron de Șaguna, pentru că ei mai susțineau cauza națională. Dar și ei au cedat în final scriind: „mai bine ne împreunăăm cu cei de o credință (catolică), decât cu cei de un sânge cu noi”, iar viitorul mitropolit în circulară emisă a zis categoric „nu voi tovărășia cu uniții”, după mărturia susținută de Axente Severu, în articolul redactat la Cricău, pe 19 februarie 1873, (publicat de *Gazeta Transilvaniei*, în amintirea a 25 de ani de la revoluția din 1848-1849, p. 86).

Așa s-au divizat politic românii activiști, susținuți de Șaguna, pentru „participare activă” la viața publică a statului ungar, și pasiviștii conduși de George Bariț, conservatori ai politicii de rezistență. Bănățenii, ungurenii, sălăjenii și maramureșenii activiști s-au dus spre partidele ungurești conduse de Deak, iar altă parte înspre partida celor mai anti-români dintre prim-miniștri unguri, plecat de pe meleaguri bihorene, Kalaman și Istvan Tisza. În adevăr, se pare că, pasivitatea era mai mult impusă decât voită de ardeleni, dacă ne gândim că Împăratul Francisc Iosif urmărea „să facă dreptate tuturor națiunilor politice din Coroană”, după legile ungurești. Pentru că românii nu acceptau ca pe seama lor să fie susținută monarhia, căci și așteptările lui Iancu au fost înșelate, încrederea fiind atunci definitiv pierdută, iar promisiunile ungurești erau deșarte, simple fraze apăsătoare.

Buna credință a lipsit politicienilor unguri, după cum știm românii abia de erau tolerați în funcțiile publice, dacă nu aveau oarece acte de noblețe. Mare a fost mirarea conților și grofilor unguri, față de puținii aleși dintre românii parlamentari, „numărați” și ei gratulați ca „nobili”, pe care nu puteau să-i înțeleagă de ce „țineau cu iobagii români”? O radiografie imparțială făcută de către istoricul american Watson, în vremea când era docent la universitatea din Oxford, în articolul „Ungaria la răspântie” publicat în 20 octombrie 1906 într-o revistă engleză «The Spectator» informa asupra împrejurărilor din Ungaria. Iată părțile semnificative ale aceluși articol. „Situția actuală din Ungaria, precum și împrejurările din Balcani și din Rusia reclamă băgarea de samă a Angliei. Mai mult decât ori-când este nevoie, ca echilibrul european să nu se turbure. *Desfacerea dintre Austria ar pune unei mari puteri capăt, și în locul ei s-ar naște două puteri de rangul al doilea. Guvernul actual unguresc se compune în parte din oameni care pentru uzul lor privat au tendințe separatiste, dar care sunt angajați prin compromisul cu Austria și prin lealitatea oficială*”. Viața parlamentară a Ungariei cerea o opoziție sănătoasă. Pentru aceia guvernul era în primejdie, căci, dacă starea cea va mai dăinui, se va naște o dezbinare în sânul partidului kossuthist și elementele intransigente vor trece în caz de nevoie la obstructionism. Pentru aceasta guvernul ocolește orice discuție de chestii constituționale, dar caută să amâne și proiectul de

lege al sufragului universal, care formează menirea existenței sale, prezentând tot mereu proiecte noi de legi. Ura maghiarilor împotriva sufragului universal este adânc înrădăcinată. În curând toată lumea va recunoaște aceasta.

De asemenea el mai arăta că planul lui *Kristóffy* a fost o încercare de a apela prin sufragul universal de la rasa maghiară la națiunea ungurească. Străinătatea, și mai ales Franța și Anglia socot Ungaria un stat național, în realitate *Ungaria este unul din statele cele mai poliglote* și deviza unui mare rege al ei a fost : «*Regnum unius linguae fragile est*». (Țările de-o singură limbă sunt șubrede). Din cele 19 milioane de locuitori sunt numai 45% maghiari și în cifra aceasta se cuprind și evreii și cei socotiți ca unguriți, aparținători altor neamuri. (Aici autorul arată, pe baza statisticilor, proporția numerică a diferitelor neamuri din Ungaria).

Cu toate că naționalitatea ungurească nu era nici jumătate din populația întreagă a țării, totuși **limba maghiară este limba oficială a statului, a parlamentului și a comitatelor**. Ea este întrebuițată în jurisdicțiune, administrație, în școlile de stat și în seminariile catolice. Cunoștința limbii ungurești este o condiție neapărată pentru a fi primit în slujba statului de la ministru până la cantonier. În ținuturile, unde poporul nu înțelege nici un cuvânt unguresc, limba maghiară este limba autorităților autonome. Învățământul în școlile de stat se face în limba ungurească, deși aceasta este în contradicțiune cu legile fundamentale de la 1868 și subvențiunea de stat distribuită școlilor confesionale nemaghiare are scopul de-a pune școlile acestea supt controlul statului și de ale pune în slujba maghiarizării. În chipul acesta maghiarii și cei-ce se dau drept maghiari (căci limba ungurească nu cunoaște deosebirea dintre maghiari și unguri) au monopolul absolut în toate ramurile vieții publice. Dacă socotim, că legile presei sunt atât de vagi, încât ele sunt supuse samavolniciei autorităților, că nu există libertate de întrunire și asociațiune, vom înțelege repede, că năzuința de-a asupra pe supușii de altă națiune are o lărgime foarte mare. În împrejurările acestea se fac procesele de presă împotriva panslavismului și iredentismului, și șovinismul maghiar (care-i ciuma vieții publice ungurești) preamărește orice măsură necruțătoare împotriva naționalităților. La acestea se mai adaugă corupțiunea electorală, a cărei creștere se datorește partidului liberal și care mai ales supt guvernul lui Bánffy a fost îndreptată împotriva naționalităților”.

Naționalitățile înțeleg cu încetul ceea-ce trebuia să-i lumineze și întâmplările de la 1849, că „*unirea cu dușmanii maghiarilor este în același timp contrară intereselor lor și că viitorul Ungariei atârna de unirea în năzuințe a tuturor popoarelor. Maghiarii vor păstra totdeauna hegemonia. Ea este un legat al istoriei lor glorioase. Hegemonia aceasta însă nu se va putea întări, ea va pieri, dacă maghiarii vor căuta să păstreze preponderența de rasă. Guvernul coaliționist are acuma ocaziunea de-a face unele concesiuni naționalităților*” sublinia reputatul istoric american care încheia articolul cu imaginea pentru străinătate a Ungariei: „**la fiecare margine de sat stau ridicate spânzurătorile**”³.

(va urma)

Anexă

Autorul menționa că „ține să declare că n'are decât meritul de a fi transcris aceste amintiri”. Înainte de 1848 comunele din Munții Apuseni aveau numai trei școli primare - școli edificate din ordinul Împăratului Iosif al II-lea - la Bucium-Sat, Albac și Vidra de jos. Cum poporul eră doritor de carte, s'au înființat mai multe școli clandestine, - între care cea mai vestită era cea din Neagra, deschisă în casa lui Ionuț Căndrea, moșul lui Iancu. Aici a urmat școala doi ani, micul Avrămuț, uimind pe toți cu răspunsurile ce le-a dat la examen. Frunțașii care erau de față, l-au cinstit cu câte un galbin. Iancu nu voia să primească la început; pe urmă a luat galbinii și i-a strecurat în buzunarul învățătorului, spunând: «Nu mi-se cuvine mie, ci învățătorului meu această cinste». «Celarul» este un pășunat în dreapta Arieșului-mic, sub stâncile numite «Piatra Albă», proprietate a familiei Iancu. În o parte a acestui teritoriu, familia Iancu permitea țiganilor-corturari din Vidra de sus, să se stabilească. Țiganii erau meșteri mari, ei provideau întreg ținutul cu linguri și blide de lemn, apoi

³ *Tribuna*, nr. 202/11 noiembrie 1906, p. 3-4

căldări, sfredele etc. Cel mai mare meșter eră Cula Surdului, Voievodul țiganilor. Acesta a încercat să facă vioare și violoncel (în text - violon-cello – n.n.). Cel dintâi *violon-cello* a fost adus lui Avrămuț.

Acesta, ca să nu supere pe părinții săi cu cele dintâi încercări muzicale, și-a zidit în «Celar» o colibă, pe jumătate în pământ, unde își făcea exercițiile muzicale, în timpul liber. Coliba a făcut-o cu ajutorul copiilor, asupra cărora el avea o putere mare. Locul a fost; numit «Celar» chiar, din partea lui Iancu după coliba săpată în pământ ca o pivniță (celar). Eram vârstnic cu domnul Avrămuț (poporul îl numea, în tot ținutul: domn) - povestește un bătrân - și la stavila (iazul) Inceștilor (familia Iancu) ne scâldam și de două ori la zi. Apa eră foarte adâncă acolo, și nimeni nu cuteză să se îndepărteze prea mult de țărm. Odată un băiat ca de 12 ani, cel mai voinic dintre noi, ca să-și arate curajul, s-a azvârlit în apa cea adâncă. Când am văzut că se cufundă, am înmărmurit de spaimă. Am alergat la țărm și am început a țipă după ajutor. Singur Avrămuț a rămas liniștit, întinzând celui ce se înecă prăjina lui de pescuit. Și așa l-a mântuit din volbură. Avrămuț a crescut, de aci înainte, foarte mult în ochii noștri. Povestea dezvoltă cum amintirile celui crescut până la vârsta de peste 6 ani, se legau de tovărășia lui Iancu. „Il consideram ca pe al doilea părinte, care nu odată m-a luat în brațe, mi-a cântat și m-a săltat pe genunchii săi. La excursiile sale, pe Arieșul Mic luam parte întotdeauna, prinzând păstrăvi cu undița. Ajunși la locul de popas, eu ațâțam un foc, iar Iancu frigea păstrăvii, gustând mai întâi puțin din rachiul ce odată a plecat de acasă numai pentru o săptămână sau două.

Dar la săptămână ne-a sosit vestea morții. Știu că l-am plâns... și că m-am bolnăvit grav. Poporul n-a voit să creadă niciodată, cum n-am crezut nici eu, că Iancu ar fi nebun. Cine ar fi cutezat să spună așa ceva despre el, ar fi plătit-o cu viața. El a rămas un suflet nobil până la moarte. Locuitorii de aici nu abuzau de această calitate a lui; nici chiar cerșitorii din părțile aceste nu-l molestau, nu-i cereau nimic de pomană. Cerșitorii din părțile Crișului erau mai obraznici. Îi ieșeau în cale, îi cereau bani și veșminte, și Iancu se dezbrăca fără o vorbă și le da tot ce avea. El a rămas până la sfârșitul vieții sale religios și cu frica lui Dumnezeu. În Vidra nu l-a văzut nimeni beat! Cea mai mare înjurătură a lui era: «Cucuruzul D-Tale» Când era bine îmbrăcat, nu lipsea niciodată de la biserică. Ținea isonul, cantorilor și rostea «Tatăl nostru». Iar oamenii mulțumeau lui Dumnezeu, că au mai auzit odată «Tatăl nostru» din gura Domnului...”

Cum e înregistrată moartea lui Avram Iancu ?

În protocolul morților parohiei gr.-ort. române din Vidra de sus, județul Turda-Arieș cetim la pagina 47 anul 1872 următoarele: «Nr. curent 42, anul morții 1872, luna August 29, ziua îngropării Sept. 1. Numele, polecra și meseria celui mort: **Avram Iancu Eroul Românilor**. Patria, locul nașterii, locul prețurii și al prefecturii, unde au locuit mortul: Transilvania, Alba-Iulia, Cămpeni, Vidra de sus. Vârsta mortului 44 ani. Religia mortului gr.-or. Starea mortului, adevărată fostău căsătorit sau june? **June**. Fostău mortul grijit sufletește sau nu, de n'au fost grijit, din ce cauză n'au fost grijit? Fost. Feliul boalei de care au murit: Firească. Locul, unde s'au înmormântat: Răposat Baia de Criș, înmormântat la bis. din **Țiebia**. Numele și polecra preotului îngropător: Protopopi M. Valțianu (Mihălțanu) din Zarand, Balint gr.-cat. din Roșia și 36 Preoți cu mine V. Gomboș».